

Мороз Юлія

*д.е.н., проф., професор кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування
Державний університет «Житомирська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0002-9507-711X>*

Романчук Людмила

*д.с.-г.н., проф., професор кафедри екології та природоохоронних технологій
Державний університет «Житомирська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0003-4790-8414>*

Абрамова Ірина

*к.е.н., доц., доцент кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту,
докторант за спеціальністю 051 «Економіка»
Державний університет «Житомирська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0003-3724-0342>*

**Особливості фінансування розвитку сільських громад та територій
коштом спільного бюджету ЄС**

Анотація. У даній публікації здійснено обґрунтування європейських підходів щодо фінансового забезпечення сталого розвитку сільських громад і територій. Ідентифіковано сучасний стан фінансового забезпечення сталого розвитку сільських громад ЄС з використанням таких методів, як фінансовий аналіз, системний аналіз, контент-аналіз, кейс-стаді, абстрактно-логічний, аналіз міжнародної політики тощо. Аргументовано, що бюджетна політика є головним інструментом впливу на соціальну та економічну сфери життя країн-членів ЄС, яка визначає власні ресурси (доходи) і впливає на умови прийнятності та критерії розподілу коштів для кожної програми витрат. Доведено, що визначаючи напрями бюджетного фінансування спільний бюджет віддзеркалює політичні пріоритети ЄС. Встановлено, що сільські райони охоплюють більшість території ЄС, а значна частина мешканців ЄС проживає у сільських населених пунктах. Акцентовано, що ключовими викликами сільських поселень залишаються демографічні зміни, недостатня доступність транспортної та цифрової інфраструктури, високий рівень безробіття, залежність економіки від аграрного виробництва, низький рівень доходів сільських жителів, обмежений доступ до соціальних послуг тощо. Наголошено, що розвиток сільських громад активно фінансується коштом структурних фондів і національними бюджетами країн-членів. Фінансування залежить від типу території, напряму фінансування, національних стратегій розвитку. Обґрунтовано, що застосування комплексного підходу до розв'язання проблем сільських громад в ЄС, який передбачає співпрацю на всіх рівнях – від загальноєвропейського до місцевого, ефективне використання фінансових ресурсів, впровадження інновацій, розвиток інфраструктури та підтримку місцевих ініціатив, сприяє створенню сприятливих умов для сталого розвитку сільських громад та покращення якості життя їх мешканців.

Ключові слова: спільний бюджет; бюджетна політика; фінансування; структурні фонди; сільські громади; сільські території; політика згуртованості; спільна аграрна політика; сталий розвиток.

Актуальність теми. Європейський Союз – найбільш впливове об'єднання держав у світі, впродовж останніх років зіштовхнулося з низкою проблем політичного та фінансово-економічного характеру. Наразі Європа потерпає від міграційного тиску на її кордони внаслідок війни РФ проти України, все ще відчутними для економік держав-членів залишаються наслідки пандемії «COVID-19». Рівень безробіття в Європейських країнах залишається високим, а обсяги інвестицій у робочі місця – недостатніми, як і раніше потребують підтримки фермери, відчутними є диспропорції у соціально-економічному розвитку країн-членів. Попри виклики Європейський Союз визнає критично важливим фінансову підтримку України, зміцнення власного суверенітету та конкурентоспроможності, докладає чималих зусиль для сталого розвитку сільських громад, підвищення ефективності використання земель, захисту довкілля, виробництва безпечних харчових продуктів і реалізації ЦСР до 2030 р.

Довгостроковим фінансовим інструментом, який сприяє досягненню ключових цілей співдружності держав й балансує пріоритети ЄС з його фінансовими можливостями, є спільний бюджет. Механізми формування доходів бюджету спрямовані на ефективний розвиток Євросоюзу та базуються на загальних принципах простоти, прозорості й справедливості з дотриманням суворої бюджетної дисципліни. Коштом спільного бюджету ЄС фінансується реалізація САП, Політики згуртованості, вирішуються питання зайнятості, підтримуються дослідження та інновації, інші пріоритетні завдання і напрями. Частина бюджету використовується на адміністративні витрати Європейської Комісії та інших інституцій ЄС. Фінансові ресурси, акумульовані у спільному бюджеті від внесків країн-членів ЄС та інших надходжень, розподіляються на різні потреби через структурні фонди. Досвід фінансування сталого розвитку громад та територій ЄС є важливим з позиції євроінтеграційних процесів і можливостей, які відкриваються для територіальних громад України після отримання членства в ЄС.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед закордонних дослідників, які вивчали фінансове забезпечення сільських громад, варто виокремити праці Д. Адамса [1] тощо. Особливості функціонування і розвитку сільських територій вивчали Д. Браун, Г. Кромарті, А. Генус [2, 3] та ін. Серед вітчизняних дослідників проблеми фінансово-економічного й соціально-екологічного розвитку сільських громад досліджували О. Бородіна, І. Прокопа, О. Попова, Ю. Лупенко, І. Сторонянська, Ю. Петрушенко, В. Колесников, Т. Кравченко [4– 7] тощо. Вивченню проблем сталого розвитку сільських територіальних громад крізь призму європейського досвіду присвячені праці О. Матвєєвої, О. Альбещенко, О. Токаренко, Г. Матвієнко, Л. Осіпова, В. Юрчишин, І. Чухно [8– 10] та ін. У попередніх дослідженнях авторами закладено теоретико-методологічне підґрунтя фінансового забезпечення сталого розвитку сільських громад [11, 12]. Проте попри наявність значної кількості публікацій, методологічна невизначеність та недостатня обґрунтованість євроінтеграційних підходів щодо фінансового забезпечення сталого розвитку сільських громад та територій, потребує розробки нових рішень та інноваційних інструментів для розв’язання назрілих проблем.

Метою статті є обґрунтування європейських підходів до фінансового забезпечення сталого розвитку сільських громад і територій.

Ідентифікація сучасного стану фінансового забезпечення сталого розвитку сільських громад ЄС здійснювалася з використанням таких методів як: *фінансовий аналіз* – для оцінки доходів і витрат спільного бюджету ЄС та структурних фондів, пов’язаних із фінансуванням сталого розвитку; *системний аналіз* – для оцінки взаємозв’язків між різними компонентами фінансування сталого розвитку; *контент-аналіз* – для оцінки змісту офіційних матеріалів щодо видатків на сталий розвиток; *кейс-стаді* – для аналізу окремих проєктів та ініціатив фінансованих коштом бюджету ЄС; *абстрактно-логічний* – для опису послідовності процесів фінансування розвитку сільських громад окремих країн ЄС; *аналіз міжнародної політики* – для оцінки САП, Політики згуртованості, міжнародних угод, програм підтримки та політичних ініціатив ЄС щодо сталого розвитку сільських громад.

Викладення основного матеріалу. Визначаючи напрями бюджетного фінансування спільний бюджет відзеркалює політичні пріоритети ЄС, а також виступає інструментом бюджетного планування. Він є частиною спільної бюджетної політики, яка визначає власні ресурси (доходи) Євросоюзу і впливає на умови прийнятності та критерії розподілу коштів для кожної програми витрат в межах довгострокового фінансового плану, який охоплює семирічний період. Фінансовим планом на 2014–2020 рр. пріоритетними напрямками фінансування були визначені: розумне та інклюзивне зростання, стійке екологічне зростання, розвиток безпекового сектора, розв’язання інших глобальних проблем тощо (табл. 1).

Таблиця 1

Структура фінансування пріоритетних напрямів розвитку ЄС згідно з багаторічним фінансовим планом на 2014–2020 рр.

Пріоритетні напрями витрат	Обсяг витрат, млн Євро	Структура, %
Розумне та інклюзивне зростання	513 563	47,2
Стійке зростання: природні ресурси	420 034	38,4
Безпека і громадянство	17 725	1,6
Глобальна Європа	66 262	6,1
Адміністрація	69 584	6,4
Компенсації	29	0,05
Разом	1 087 197	100

Джерело: розраховано за даними [13]

Коштом, спрямованим на «Розумне та інклюзивне зростання», на яке у фінансовому плані було передбачено 47,2 % витрат, здійснювалося фінансування досліджень та інновацій, освіти й навчання, розвитку європейських енергетичних, транспортних та телекомунікаційних мереж, соціальної політики тощо. Стаття «Стійке зростання: природні ресурси» (38,4 % спільного бюджету ЄС) передбачала

фінансування програм і заходів, спрямованих на охорону довкілля, раціональне використання природних ресурсів, сільське господарство, розвиток рибальства та морську політику. Стаття витрат «Глобальна Європа» (6,1 % у структурі витрат) охоплювала всі зовнішні операції (зовнішню політику) ЄС, такі як допомога в цілях розвитку або гуманітарна допомога. Адміністративні витрати становили 6,4 % від загальних витрат спільного бюджету, а близько 1,6 % коштів було спрямовано на захист кордонів, політику міграції та надання притулку, охорону здоров'я, захист споживачів, культуру, розвиток інформації тощо.

Спільна аграрна політика ЄС у 2014–2020 рр. фінансувалася у межах другого за обсягами спрямованих ресурсів напрямку – «Стижке зростання: природні ресурси» коштом двох структурних фондів EAGF та EAFRD. EAGF покривав прямі виплати фермерам і заходи, що регулюють або підтримують сільськогосподарські ринки, а EAFRD – переважно програми розвитку сільських громад та територій. Важливі трансформації у функціонуванні та фінансуванні сільських потреб були ініційовані Угодою про реформу САП від червня 2013 р. Ключові зміни мали на меті забезпечення продовольчої безпеки в Європі, підвищення ефективності використання земель, запобігання кліматичним змінам, збалансування розвитку сільських територій тощо [14].

Відповідно до вимог реформи підтримку виробництва сільськогосподарської продукції було змінено на пряму фінансову підтримку доходів фермерів, які потерпали від волатильності аграрних ринків. У спільному бюджеті ЄС на 2017 р. було передбачено фінансування фермерам, що зазнають втрат від санкцій на імпорт сільськогосподарської продукції до рф і введення квот на молоко. Головною умовою отримання такої підтримки стала так звана «перехресна відповідальність», яка передбачала дотримання ними низки правил щодо захисту довкілля, збереження родючості земель, безпеки харчових продуктів тощо [15]. Згідно з довгостроковою фінансовою рамкою на 2014–2020 рр. зі спільного бюджету ЄС на здійснення щорічних прямих виплат фермерам було виділено коштів на суму понад 60 млрд євро (рис. 1).

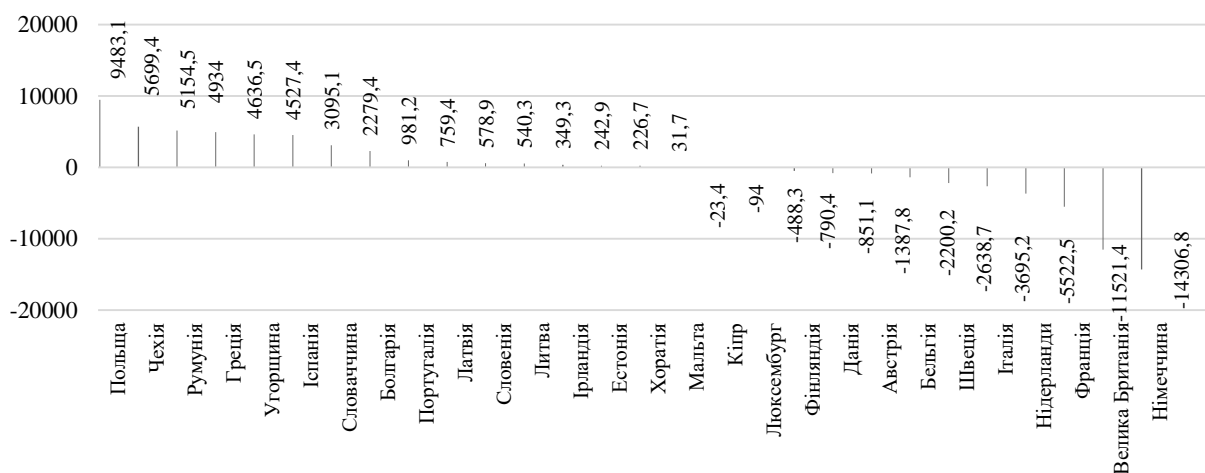
Джерело: побудовано за даними [16].

Рис. 1. Розмір видатків EAGF за ключовими напрямками впродовж 2014–2020 рр., млн євро

На заходи, що регулюють або підтримують сільськогосподарські ринки, в межах довгострокового фінансового плану на 2014–2020 рр. було передбачено спрямування понад 44 млрд євро щорічно на нівелювання мінливості продовольчих ринків через закупівлю сільськогосподарської продукції, зберігання посадкового матеріалу тощо. Відповідно до політики розвитку сільських територій, впродовж 2014–2020 рр. зі спільного бюджету ЄС було спрямовано понад 95 млрд євро державам-членам для підвищення конкурентоздатності сільського господарства, забезпечення ефективного управління природними ресурсами, впровадження заходів боротьби зі змінами клімату, поступу сільських громад, підвищення рівня зайнятості у сільських районах.

Складним питанням у формуванні бюджетних відносин між країнами-членами ЄС є дисбаланс між їх внесками у спільний бюджет та доходами, які вони отримують з цього бюджету. Ключовими критеріями, на які спираються члени ЄС, здійснюючи внески до спільного бюджету, є ВНД, який дозволяє врахувати економічну спроможність кожної країни, а також частина ПДВ, митних зборів та зборів за імпорт, зібраних в межах національних податкових систем. Економічно розвиненіші країни зазвичай роблять більші внески до спільного бюджету, ніж слаборозвинені, проте, отримують менше коштів зі структурних фондів, які мають пріоритетом фінансування відсталіших регіонів.

Аналіз довгострокового фінансового плану на 2014–2020 рр. показав, що найбільший внесок у дохідну частину спільного бюджету здійснювали Німеччина, Великобританія та Франція. Водночас найбільшими країнами-реципієнтами були Польща, Чехія, Румунія та Греція. Впродовж 2014–2020 рр. співвідношення країн за ознакою фінансовий донор-реципієнт складало 12 до 16 (рис. 2).

Джерело: побудовано за даними [13]

Рис. 2. Участь країн-членів у формуванні спільного бюджету ЄС у 2014–2020 рр., млн євро

Намагаючись нейтралізувати наявні дисбаланси у спільному бюджеті, Рада ЄС внесла зміни у систему формування фінансових ресурсів на період до 2020 р. Відповідно до них Німеччина, Нідерланди і Швеція мали можливість скористатися зниженими ставками податку на додану вартість, Данія, Нідерланди та Швеція – отримували вигоду у вигляді зменшення сум щорічних внесків до спільного бюджету впродовж 2014–2020 рр. Попри передбачені значні компенсації для Великобританії 31 січня 2020 р. відбувся вихід цієї країни з ЄС [16].

Процес «брекзиту» відіграв важливу роль у політичному, економічному і соціальному житті Великої Британії та Європейського Союзу і решти держав-членів. Він був ініційований референдумом (проведено у червні 2016 р.), де більшість голосів британців була спрямована на вихід з ЄС. Протягом наступних кількох років велася складна переговорна процедура між Великою Британією та Європейським Союзом з метою визначення умов виходу. Попри те, що «брекзит» офіційно відбувся, його наслідки продовжують впливати на політичне життя Європи і Великої Британії, а також на їхні взаємовідносини з іншими країнами.

З моменту ухвалення довгострокового фінансового плану на 2021–2027 рр. ЄС зіштовхнувся з безпрецедентними та непередбачуваними викликами: від агресії РФ проти України та її наслідків для усього Європейського континенту, до прискорення інфляції та зростання процентних ставок, міграційної кризи. Необхідність розв'язання цих проблем призвела до обмеження фінансових можливостей спільного бюджету ЄС. За для забезпечення спроможності бюджету ЄС фінансувати ключові цілі й пріоритети, Європейська комісія у 2023 р. запропонувала зміцнити довгостроковий бюджет ЄС, а у 2024 р. лідери ЄС вперше в історії внесли корективи у довгостроковий фінансовий план до 2027 р. Критично важливі зміни стосувалися фінансової підтримки України. Був запропонований новий механізм фінансових взаємовідносин між Україною і ЄС, заснований на грантах, позиках і гарантіях, із загальною потужністю 50 млрд євро на період 2024–2027 рр., які передбачено спрямувати на задоволення нагальних потреб України, її повоєнне відновлення та модернізацію на шляху до інтеграції з ЄС [17].

Важливим пріоритетом довгострокового фінансового плану на 2021–2027 рр. є зміцнення суверенітету та конкурентоспроможності ЄС. Передбачено збільшення фінансування на 9,6 млрд євро для розв'язання проблем міграції та інших зовнішніх викликів, додаткових 2 млрд євро заплановано виділити на непередбачені обставини, такі як енергетична криза, продовольча криза та наслідки війни РФ проти України.

Стійкість кризовим ситуаціям буде забезпечувати і новий інструмент фінансування витрат NextGenerationEU. Довгостроковий бюджет ЄС на 2021–2027 рр. разом з інструментом відновлення NextGenerationEU становить 2,018 трлн євро в поточних цінах (1,8 трлн євро в цінах 2018 р.). Очікується, що таке безпрецедентне фінансування допоможе відновити економічні та соціальні збитки, завдані пандемією коронавірусу, і сприятиме переходу до сталого розвитку Європи. Пакет фінансування

складається з довгострокового бюджету на 2021–2027 рр., що становить з 1,211 трлн євро в поточних цінах (1,074 трлн євро в цінах 2018 р.), а також інструмента відновлення NextGenerationEU, розмір якого 806,9 млрд євро (750 млрд євро в цінах 2018 р.) (табл. 2).

Таблиця 2

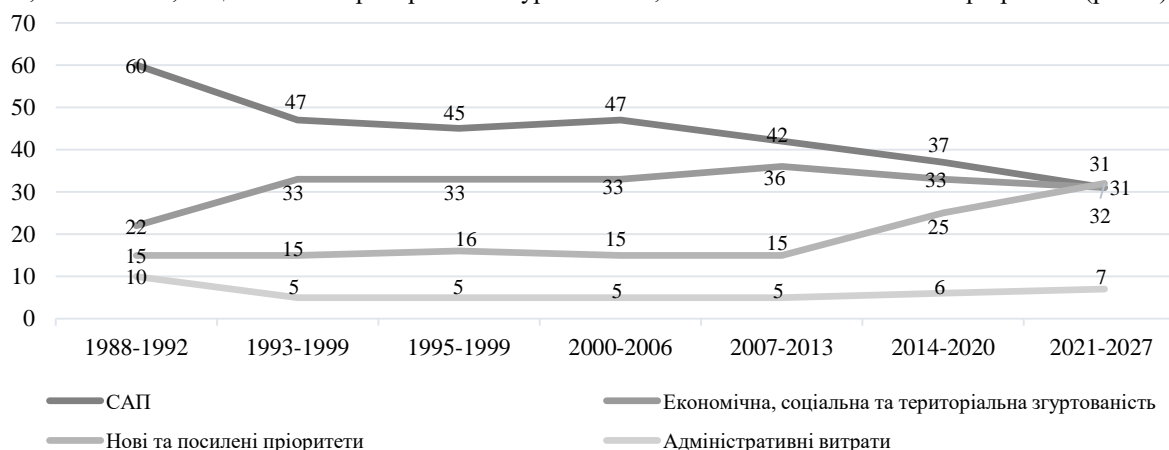
Спільне фінансування пріоритетних напрямів розвитку ЄС коштом спільного бюджету і NextGenerationEU на 2021–2027 рр.

Напрями фінансування	Бюджет, млрд євро	NextGenerationEU, млрд євро
Єдиний ринок, інновації та цифрові технології	149,5	11,5
Єдність, стійкість і цінності	426,7	776,5
Природні ресурси та довкілля	401	18,9
Міграція та управління кордонами	25,7	-
Безпека і оборона	14,9	-
Сусідство і світ	110,6	-
Європейське державне управління	82,5	-
Разом	1 210,9	806,9

Джерело: побудовано за даними [17]

Понад 50 % від загальної суми довгострокового бюджету та NextGenerationEU спрямовано на модернізацію ЄС через дослідження та інновації, згуртованість, відновлення та сталість; 30 % бюджету ЄС буде витрачено на боротьбу зі зміною клімату. Пакет також приділяє особливу увагу захисту біорізноманіття та гендерним питанням, 20 % NextGenerationEU буде інвестовано в цифрову трансформацію. У 2026 та 2027 рр. 10 % щорічних витрат у межах довгострокового бюджету сприятиме збереженню та примноженню біорізноманіття. Більшість коштів від NextGenerationEU (723,8 млрд євро в поточних цінах) буде витрачено через програму Фонд відновлення та стійкості (RRF) на фінансову підтримку державних інвестицій і таких сфер, як зелені та цифрові проекти. Підтримка надаватиметься у формі грантів (338,0 млрд євро) і позик (385,8 млрд євро) [15].

Вперше нові та посилені пріоритети матимуть найвищу частку в довгостроковому бюджеті – 31,9 %. Знаково, що у межах довгострокової фінансової програми на 2021–2027 рр. на фінансування САП було виділено найменше коштів за увесь період формування та функціонування спільного бюджету ЄС. В цілому на 2021–2027 рр. передбачено приблизно пропорційний розподіл коштів між такими напрямками як САП, економічна, соціальна та територіальна згуртованість, а також нові та посилені пріоритети (рис. 3).

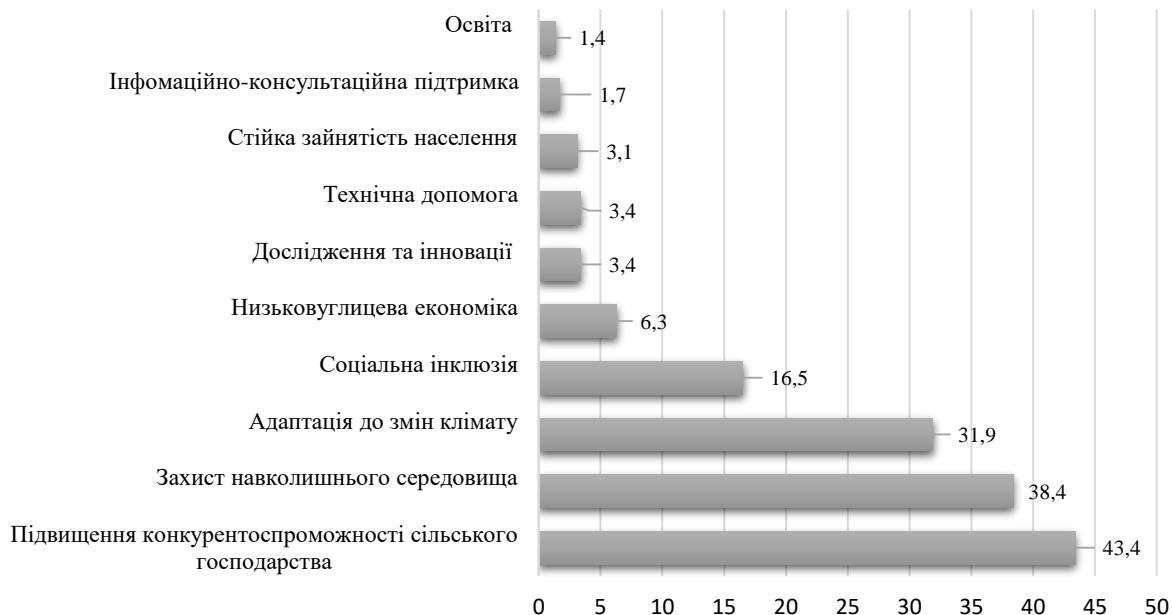

Джерело: побудовано за даними [17]

Рис. 3. Частка фінансування основних напрямів політики ЄС у багаторічних фінансових планах відповідного періоду, %

Для реалізації САП у спільному бюджеті країн-членів ЄС на 2021–2027 рр. закладено 1 210 млрд євро. Впродовж 2021 р. коштом гарантійного фонду у сумі 270 млрд євро були профінансовані програми підтримки доходів фермерів, решту (21,1 млрд євро) використати для підтримки аграрних ринків. Бюджет фонду розвитку сільських територій становив 95,5 млрд євро, кошти якого у сумі 8,1 млрд євро спрямовано на нейтралізацію викликів, зумовлених пандемією COVID-19 (близько 30 % загальної суми), решту – використати для реалізації програм САП пов'язаних з підвищенням конкурентоспроможності сільського господарства, заохоченням ефективного використання природних ресурсів та збереження клімату, досягненням збалансованого розвитку сільської економіки та громад.

Пріоритетними напрямками фінансування з бюджету EAFRD залишалися підвищення конкурентоспроможності сільського господарства, захист довкілля та підвищення ефективності використання природних ресурсів, адаптація аграрного сектору до кліматичних змін, інклюзивний розвиток сільських територій, зайнятість сільського населення тощо (рис. 4). З огляду на структуру бюджетних витрат стає очевидним, що вирішенню економічних, екологічних та соціальних питань в контексті сталого сільського розвитку, країни-члени ЄС надають особливу увагу.

Джерело: побудовано за даними [17]

Рис. 4. Видатки Європейського фонду розвитку сільських територій (EAFRD) на 2021–2027 рр., млрд євро

Поза як сільські райони охоплюють близько 83 % території ЄС, значна частина мешканців Євросоюзу проживає у сільських населених пунктах, ключовими викликами яких залишаються демографічні зміни, низький доступ до транспортної та цифрової інфраструктури. Розвиток сільських поселень активно фінансується коштом структурних фондів і національними бюджетами країн-членів. Фінансування залежить від типу території, який визначається територіальними кодами, запровадженими Статистичною службою ЄС EUROSTAT. Коди 01-03 визначають тип поселення згідно зі ступенем урбанізації, спираючись на загальноєвропейські підходи до аналізу щільності населення на 1 квадратний кілометр. За ступенем урбанізації виділяють три типи місцевих адміністративних одиниць:

код 01 – міста (густонаселені поселення) з населенням понад 50 000 жителів;

код 02 – міста та передмістя (поселення середньої щільності), більшість населення яких проживає в міському кластері з більше ніж 5 000 жителями;

код 03 – сільські території (нечисленні поселення), де більшість населення проживає за межами міських кластерів.

Сільськими громадами ЄС є малі міста і сільські поселення, які розташовані на сільських територіях. На рисунку 5 сільські території позначені зеленим кольором. Очевидно, що вони домінують в географічному ландшафті ЄС. Наразі у містах проживає 42 % населення ЄС, у малих містах – 31 %, в сільських поселеннях – 27 % [16]. З метою підтримки розвитку сільських поселень Європейською Комісією розроблено Пакт розвитку сільської місцевості (2021 р.) та План дій ЄС у сільській місцевості.

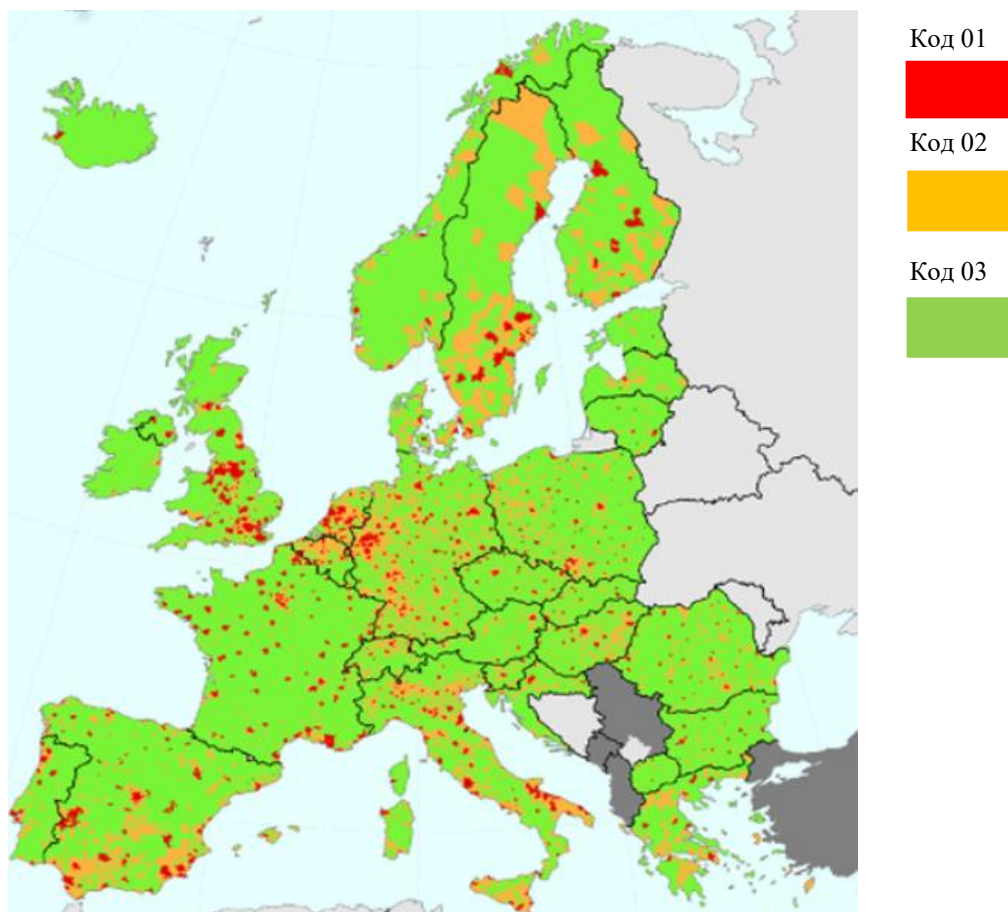
План дій спрямований на реалізацію таких цілей як:

- розширення можливостей громад через сприяння соціальним інноваціям, просторовому плануванню та залученню молоді до суспільного життя;

- покращення транспортного зв'язку і цифровізації шляхом інвестицій в інфраструктуру, розвиток технологій та підвищення кваліфікації;

- підвищення екологічної, кліматичної та соціальної сталості, перспектив для жінок і вразливих груп;

- підтримка соціальної економіки, задоволення потреб молоді, розвиток біоекономіки тощо [18].

Джерело: побудовано за даними [18]

Рис. 5. Ступінь урбанізації поселень ЄС

Пакт розвитку сільської місцевості забезпечує основу для співпраці між органами державної влади, громадянським суспільством, бізнесом, академічною спільнотою та громадянами на європейському, національному, регіональному та місцевому рівнях. Пакт сприяє досягненню спільних цілей Плану дій для сільських громад, сприяючи розв'язанню проблемних питань шляхом координації дій усіх стейкхолдерів задля задоволення потреб сільських мешканців. Він сприяє залученню сільських громад до ухвалення управлінських рішень та участі у політичному житті, обміну ініціативами й навчанням в різних сферах, отримання оперативної інформації та консультацій з проблемних для сільських мешканців питань [19].

Інвестиції в межах Політики згуртованості поширюються на всі територіальні громади ЄС. Впродовж 2014–2020 рр. зі спільного бюджету ЄС було виділено близько 35 млрд євро для підтримки розвитку сільських територій, що становило близько 25 % усіх коштів. Варто зауважити, що 60 % інвестицій політики згуртованості взагалі не прив'язані до певного типу території.

Дані таблиці 3 свідчать, що сільські поселення отримують більше фінансування у розрахунку на душу населення порівняно з іншими типами поселень. Зокрема, у 2023 р. на одного жителя сільської громади припадало 549 євро, проти 282 євро в містах і 48 євро в містечках. Варто зауважити, що не всі сільські поселення отримують однакове фінансування. Менш розвинені поселення отримують близько 60 % від запланованих витратків, 10 % отримують так звані перехідні території, 20 % виділяють на фінансування загальних питань сільського розвитку і не пов'язані із типом території. Інвестиції в межах Політики згуртованості покликані вирішувати проблемні питання і, водночас, відкривати можливості для розвитку сільських громад в ЄС.

Приблизно 76 % коштів виділяється на фінансування конкретних цілей, таких як охорона довкілля, розвиток транспортної та енергетичної інфраструктури, тоді як 24 % – на виконання загальних цілей політики. Серед найбільш поширених напрямів фінансування варто виокремити допомогу підприємствам у впровадженні інновацій, використанні цифрових технологій та сильних сторін сільських і віддалених територій. Активно підтримується перехід сільських громад до цілей зеленої та сталої Європи.

Варто зауважити, що Політика згуртованості ЄС, ключовою метою якої є зменшення соціальної, економічної та територіальної нерівності в межах ЄС, досить тісно пов'язана не лише із розвитком

сільських громад, а й цілями сталого поступу, які між собою тісно взаємопов'язані. Основна частина фінансування Політики (95 % коштів) використовується для реалізації окремих ЦСР.

Таблиця 3

Аналіз фінансування розвитку різних за типами поселень впродовж 2021–2027 рр.

Тип поселення / структурний фонд	Міста (густота населення понад 50 тис. осіб)		Міста та передмістя (щільність понад 5 тис. осіб)		Сільські поселення (малочисельні)	
	Сума, млрд євро	% від загального обсягу	Сума, млрд євро	% від загального обсягу	Сума, млрд євро	% від загального обсягу
ERDF	52,4	23	32,9	14	23,5	10
ESF	15,9	15	9,5	9	6,2	6
CF	6,9	11	4,7	8	3,2	5
IPAE	0,9	20	0,9	19	0,8	17
YEI	0,5	6	0,15	2	0,14	2

Джерело: побудовано за даними [20]

Пріоритетом Політики згуртованості є фінансування ЦСР 9 та 8, які спрямовані на досягнення сталого інноваційного промислового та інфраструктурного розвитку ЄС, гідних умов праці та економічного зростання. Важливу роль відіграють й цілі пов'язані з доступною та чистою енергією, якісною освітою і кліматичними діями. ЄС продовжує реалізовувати соціальні пріоритети й виділяє фінансування на якісну освіту та боротьбу з бідністю, охорону здоров'я й добробут населення. На цілі, що сприяють сталості міст та громад впродовж 2021–2027 рр. передбачено виділити понад 11,5 млрд євро, відповідальне споживання та виробництво – 8,94 млрд євро.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Бюджетна політика є головним інструментом впливу на соціальну та економічну сфери життя країн-членів ЄС, яка визначає власні ресурси (доходи) і впливає на умови прийнятності та критерії розподілу коштів для кожної програми витрат. Доведено, що визначаючи напрями бюджетного фінансування спільний бюджет віддзеркалює політичні пріоритети ЄС, а також виступає інструментом бюджетного планування. Аргументовано, що першочерговими напрямками фінансування в ЄС залишаються розумне та інклюзивне зростання, стійке екологічне зростання, розвиток безпечного сектора, розв'язання інших глобальних проблем тощо.

Встановлено, що сільські райони охоплюють близько 83 % території ЄС, значна частина мешканців ЄС проживає у сільських населених пунктах. Доведено, що ключовими викликами сільських поселень залишаються демографічні зміни, недостатня доступність транспортної та цифрової інфраструктури, високий рівень безробіття, залежність економіки від аграрного виробництва, низький рівень доходів сільських жителів, обмежений доступ до соціальних послуг тощо. Аргументовано, що розвиток сільських громад активно фінансується коштом структурних фондів і національними бюджетами країн-членів. Фінансування залежить від типу території, напряму фінансування, національних стратегій розвитку. Обґрунтовано, що застосування комплексного підходу до розв'язання проблем сільських громад в ЄС, який передбачає співпрацю на всіх рівнях – від загальноєвропейського до місцевого, ефективно використання фінансових ресурсів, впровадження інновацій, розвиток інфраструктури та підтримку місцевих ініціатив, сприяє створенню сприятливих умов для сталого розвитку сільських громад та покращення якості життя їх мешканців.

Перспективи подальших досліджень спрямовані на пошук шляхів та інструментів для трансформації системи фінансового забезпечення сільських територіальних громад України на основі євроінтеграційних імперативів.

Статтю виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Державного університету «Житомирська політехніка» в межах тем: «Налагодження і розвиток комунікацій в колективі» (договір № 12.01-НДР-29-2024, номер державної реєстрації 0124U002905), «Євроінтеграційні імперативи сталого розвитку сільських територіальних громад» (номер державної реєстрації 0124U003135).

Список використаної літератури:

1. Adams D. Effects of Finance on Rural Development / D.Adams [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780429270178-3/effects-finance-rural-development-dale-adams>.
2. Brown D.L. The nature of rurality in postindustrial society / D.L. Brown, J.B. Cromartie // New Forms of Urbanization, Routledge. – 2017. – pp. 269–283.

3. *Genus A. Governing Sustainability: A Discourse-Institutional Approach. / A.Genus // Sustainability. – № 6 (1). – 2014. – pp. 283–305 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://doi.org/10.3390/su6010283>.*
4. Політика сільського розвитку на базі громад в Україні : наукова доповідь / за ред. чл.-кор. НАН України, д-ра екон. наук *О.М. Бородіної та ін. К. : 2015. – 70 с.*
5. *Сторонянська І.З. Фінансове забезпечення розвитку територіальних громад у контексті адміністративно-територіальної реформи // І.З. Сторонянська, А.О. Пелехатий // Регіональна економіка. – 2014. – № 3. – С. 228–238 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2014_3_24.*
6. *Петрушенко Ю.М. Фінансове забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад: концептуальні засади та практичний інструментарій : монографія // Ю.М. Петрушенко. – Суми : Університетська книга, 2014. – 351 с.*
7. *Кравченко Т.А. Роль зв'язків громадськості з місцевими органами влади у забезпеченні сталого розвитку територіальних громад в Україні / Т.А. Кравченко // Держава та регіони. – 2013. – № 3. – С. 108–113. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/drdu_2013_3_22/*
8. *Матвеева О. Ю. Імперативи сталого розвитку територіальних громад та його загальнотеоретичні засади / О.Ю. Матвеева // Ефективність державного управління. – 2017. – Вип. 1. – С. 224–232 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2017_1_28.*
9. *Токаренко О. Стратегічне управління фінансами територіальних громад / О.Токаренко, Г.Матвієнко // Економіка та суспільство. – 2023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-5>.*
10. *Чухно І.А. Визначення джерел фінансово-економічного забезпечення державного управління розвитком сільських територій в сучасних умовах / І.А. Чухно // Ефективна економіка. – 2015. – № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_3_43.*
11. *Abramova I. Financial Support for Rural Development: European Experience / I.Abramova // Scientific Horizons. – № 4 (77). – 2019. – pp. 21–26 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://doi.org/10.33249/2663-2144-2019-77-4-21-26>.*
12. *Abramova I. State and Perspectives of Rural Development Financing / I.Abramova // Scientific Horizons. – № 5 (68). – 2018. – pp. 44–51 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://surl.li/sclbl>.*
13. *Benefits of the EU budget / How the programmes and initiatives of the 2014–2020 long-term budget had an impact on European citizens' lives in different policy areas [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/long-term-eu-budget/2014-2020/benefits-eu-budget_en (дата звернення: 15.07.2023).*
14. *Strategic plan 2020–2024 – Agriculture and Rural Development // European Commission [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://commission.europa.eu/publications/strategic-plan-2020-2024-agriculture-and-rural-development_en (дата звернення: 15.07.2023).*
15. *Sustainable agriculture // European Commission [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://commission.europa.eu/food-farming-fisheries/sustainable-agriculture_en (дата звернення: 15.05.2023).*
16. *Council Decision of 26 May 2014 on the system of own resources of the European Union // Euratom [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1485417562775&uri=CELEX:32014D0335> (дата звернення 16.10.2017).*
17. *The 2021-2027 EU budget – What's new? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/long-term-eu-budget/2021-2027/whats-new_en (дата звернення: 23.05.2024).*
18. *Cohesion Policy supporting rural areas and communities [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cohesiondata.ec.europa.eu/stories/s/Cohesion-Policy-supporting-rural-areas-and-communi/u9a9-5ucd> (дата звернення: 03.02.2024).*
19. *Rural Pact Community Platform // An official website of the European Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ruralpact.rural-vision.europa.eu/rural-pact_en (дата звернення: 12.11.2021).*
20. *Recovery plan for Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/recovery-plan-europe_en (дата звернення: 28.05.2024).*

References:

1. Adams, D. Effects of Finance on Rural Development, [Online], available at: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780429270178-3/effects-finance-rural-development-dale-adams>
2. Brown, D.L. & Cromartie, J.B. (2017), «The nature of rurality in postindustrial society», *New Forms of Urbanization, Routledge*, pp. 269–283.
3. Genus, A. (2014), «Governing Sustainability: A Discourse-Institutional Approach», *Sustainability*, No. 6 (1), pp. 283–305, [Online], available at: <https://doi.org/10.3390/su6010283>
4. Polityka silskoho rozvytku na bazi hromad v Ukraini, naukova dopovid za red. chl.-kor. NAN Ukrainy, d-ra ekon. nauk O.M. Borodinoi ta in. K., 2015, 70 p.
5. Storonianska, I.Z. & Pelekhatyi, A.O. (2014), «Finsove zabezpechennia rozvytku terytorialnykh hromad u konteksti administratyvno-terytorialnoi reformy», *Rehionalna ekonomika*, № 3, P. 228–238, [Online], available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2014_3_24
6. Petrusenko, Yu.M. (2014), *Finsove zabezpechennia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku terytorialnykh hromad: kontseptualni zasady ta praktichniy instrumentarii*, monohrafiia, Sumy: Universytetska knyha, 351 p.

7. Kravchenko, T.A. (2013), «Rol zviazkiv hromadskosti z mistsevymy orhanamy vlady u zabezpechenni staloho rozvytku terytorialnykh hromad v Ukraini», *Derzhava ta rehiony*, № 3, P. 108–113, [Online], available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drdu_2013_3_22
8. Matveieva, O.Yu. (2017), «Imperatyvy staloho rozvytku terytorialnykh hromad ta yoho zahalnoteoretychni zasady», *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia*, Vyp. 1, P. 224–232, [Online], available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2017_1_28
9. Tokarenko, O. & Matviienko, H. (2023), «Stratehichne upravlinnia finansamy terytorialnykh hromad», *Ekonomika ta suspilstvo*, [Online], available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-5>
10. Chukhno, I.A. (2015), «Vyznachennia dzherel finansovo-ekonomichnoho zabezpechennia derzhavnoho upravlinnia rozvytkom silskykh terytorii v suchasnykh umovakh». *Efektivna ekonomika*, № 3, [Online], available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_3_43
11. Abramova, I. (2019), «Financial Support for Rural Development: European Experience», *Scientific Horizons*, № 4(77), pp. 21–26, [Online], available at: <https://doi.org/10.33249/2663-2144-2019-77-4-21-26>
12. Abramova, I. (2018), «State and Perspectives of Rural Development Financing», *Scientific Horizons*, № 5 (68), pp. 44-51, [Online], available at: <http://surl.li/scblb1>
13. Benefits of the EU budget, How the programmes and initiatives of the 2014–2020 long-term budget had an impact on European citizens' lives in different policy areas, [Online], available at: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/long-term-eu-budget/2014-2020/benefits-eu-budget_en (data zvernennia: 15.07.2023)
14. Strategic plan 2020–2024 – Agriculture and Rural Development. European Commission, [Online], available at: https://commission.europa.eu/publications/strategic-plan-2020-2024-agriculture-and-rural-development_en (data zvernennia: 15.07.2023)
15. Sustainable agriculture, European Commission, [Online], available at: https://commission.europa.eu/food-farming-fisheries/sustainable-agriculture_en (data zvernennia: 15.05.2023)
16. Council Decision of 26 May 2014 on the system of own resources of the European Union, Euratom, [Online], available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1485417562775&uri=CELEX:32014D0335> (data zvernennia 16.10.2017)
17. The 2021-2027 EU budget – What's new? [Online], available at: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/long-term-eu-budget/2021-2027/whats-new_en (data zvernennia: 23.05.2024)
18. Cohesion Policy supporting rural areas and communities, [Online], available at: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/stories/s/Cohesion-Policy-supporting-rural-areas-and-communi/uya9-5ucd> (data zvernennia: 03.02.2024).
19. Rural Pact Community Platform, An official website of the European Union, [Online], available at: https://ruralpact.rural-vision.europa.eu/rural-pact_en (data zvernennia: 12.11.2021)
20. Recovery plan for Europe, [Online], available at: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/recovery-plan-europe_en (data zvernennia: 28.05.2024)

Moroz Y., Romanchuk L., Abramova I.

Features of Funding Rural Communities and Territories Development Financed by EU Common Budget

Abstract. This publication substantiates European approaches to financial support for the sustainable development of rural communities and territories. The current state of financial support for the sustainable development of rural communities in the EU is identified using such methods as financial analysis, system analysis, content analysis, case studies, abstract and logical analysis, international policy analysis, etc. It is argued that budgetary policy is the main instrument of influence on the social and economic spheres of life of the EU member states, which determines their own resources (revenues) and influences the eligibility conditions and criteria for the allocation of funds for each expenditure programme. It is proved that by determining the directions of budgetary financing, the joint budget reflects the EU's political priorities. It is established that rural areas cover the majority of the EU territory, and a significant part of the EU population lives in rural areas. It is emphasised that the key challenges of rural settlements are demographic changes, insufficient access to transport and digital infrastructure, high unemployment, dependence of the economy on agricultural production, low income of rural residents, limited access to social services, etc. It is emphasised that structural funds and member states' national budgets actively finance rural communities' development. Funding depends on the type of territory, the direction of funding, and national development strategies. It is substantiated that the application of an integrated approach to solving the problems of rural communities in the EU, which involves cooperation at all levels - from the European to the local level, efficient use of financial resources, introduction of innovations, development of infrastructure and support for local initiatives, contributes to the creation of favourable conditions for sustainable development of rural communities and improvement of the quality of life of their residents.

Keywords: common budget; budget policy; financing; structural funds; rural communities; rural areas; cohesion policy; common agricultural policy; sustainable development.

Стаття надійшла до редакції 17.04.2024.